

УДК 1:378(008)

Бондаренко О. В.

д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ЩОДО ОСВІТИ

Сучасна соціокультурна дійсність – як гетерогенна, мінлива, багатоваріантна, плюральна – спричиняє виникнення нових й нових підходів щодо її представлення, часто-густо несумісних й альтернативних, які дають змогу репрезентувати реальність і людину у розмаїтті різних парадигм. Явище освіти – цілком підлягає такому баченню, більше того, потребує його, оскільки перебуває чи не на основному перетині усього гуманітарного знання про людину і світ. Явище освіти постає міждисциплінарною й інтегративною цариною знань, акумулюється досягненнями та стимулюється проблематикою педагогіки, психології, соціології, культурології, правознавства тощо, формою концептуалізації освіти як явища виступає філософія освіти. Цікаво, що термін «філософія освіти» вперше з'явився ще у 1911-1913 рр., в енциклопедії, надрукованій у США, там же у 1941 р. було створено й товариство з філософії освіти. Проте сам напрям філософії освіти почав формуватись у 1960-х рр.; проблематика філософських засад освіти стає предметом обговорення на різних міжнародних конгресах, займає важливе місце у викладанні філософії в західноєвропейських країнах та США (зокрема, у 1998 р. темою Всесвітнього філософського конгресу стала «Пайдея: філософія у вихованні людини», а Міжнародної конференції у Відні 2002 р. «Пайдея для XXI ст.»).

З кінця XX ст. дотепер багатоаспектні філософські дискусії щодо змісту та форм освіти у сучасному світі не припиняються, в них перетинаються, суперечать, взаємодіють, створюються конкуруючі підходи, концепції, напрями, а взаємною критикою стимулюється й просувається процес кардинальних змін у системі освіти.

Через особливості сприйняття світу, притаманні сучасному етапу історії людства, через урахування тенденцій, що напрацьовуються сьогодні у діалозі світових культур, через розмаїття аналітико-методологічних принципів аналізу, сучасний філософсько-освітній дискурс фокусується, зокрема, на такому:

– орієнтація на світоглядний плюралізм, на розширене тлумачення раціональності, на синтез класичних та постмодерністських положень, на звернення до культурологічних, герменевтичних, феноменологічних, лінгвістичних, феміністських, синергетичних тощо методів аналізу до широкого спектру освітніх концептів;

– переорієнтація освіти на людину як самоцінність; освіта як самоствердження особистості (як *Homo educandus*), посилення індивідуалістичної спрямованості освіти; критика тоталітарних підходів в освіті, позбавлення її від панування відчужених структур та ідеологій; натомість проголошення навчання критичному розуму і становленню відповідного стилю життя;

– оскільки реальність може виражатися лише через особистісну інтерпретацію, й таких інтерпретацій може бути безліч, освіта припускає свідоме конструювання суб'єктами навчального процесу соціальної реальності шляхом переосмислення існуючого інтелектуального досвіду та формування нових знань;

– абсолютизація ролі діалогу у міжлюдських стосунках, він стає засадничим принципом побудови освітнього процесу; комунікативна природа навчання;

– презентація освітою нового образу людини, яка має розглядатися не лише як біосоціальна, а й як духовна істота, що сутністю людини є, перш за все, людяність;

– постмодерністська спрямованість на так звану деконструкцію гранднаративів (в освіті); проти диктату теорій, систем у педагогіці, за плюралізм освітніх практик та нові форми виробництва знань.

Важливим чинником у розумінні та розгортанні освітнього середовища сьогодні є процеси глобалізації – й, отже, розпізнавання однієї освітньої системи іншою в європейському просторі, освітній процес як багатоваріантний, гнучкий, відкритий, полісуб'єктний і такий, що ґрунтується на цінностях європейської культури та визнає національні особливості освітніх систем окремих країн.

Розуміння освітньої сфери як відкритої, складної, нерівноважної системи, де діють нелінійні процеси й впливи сумісного пошуку та створення агентами освітнього процесу знання, що вибудовується, переважає сьогодні в Україні. Тим не менш, формування освітніх стратегій та освітніх ідеалів мають слугувати, фактично, тому, щоб у результаті освіти людина ґрунтовніше опановувала світ і саму себе, причому не окремо, а в єдності, що відкриватиме їй суттєві перспективи, індивідуальні та як соціальної постаті. При цьому слід не забувати про те, що розвиток освіти є потребою, без задоволення якої суспільство не має майбутнього.